

Türkiye'nin Afrika Açılımı ve Enerji

Türk dış politikası son yıllarda büyük bir dönüşüm yaşamaktadır.Esasen bu durum, Türkiye'nin son yıllarda ekonomik gelişim düzeyinin artması, güvenlik anlamında PKK ve FETÖ gibi örgütlerle mücadele edilerek bu örgütlerin oldukça zayıf bir hale getirilmesi, savunma sanayii alanında büyük oranda yerliliğin sağlanması ve başkanlık sisteminin getirdiği istikrarlı ortam gibi faktörlerin dış politikaya yansması olarak değerlendirilmelidir.

Türkiye, dış siyasetinde uzun yıllar 'Batıcılık' ve 'statükoculuk' anlayışı çerçevesinde, Osmanlı hinterlandında yer alan Balkanlar, Ortadoğu, Kafkaslar ve Afrika gibi bölgelerde genel manada aktif bir siyaset izlememiş; bu bölgeler ABD, Çin, Rusya ve AB gibi küresel güçlerin kendi menfaatleri için faaliyet gösterdikleri birer 'oyun sahaları' haline gelmiştir.Bunun sonucunda ise bu bölgeler hiçbir zaman siyasi, ekonomik ve toplumsal gelişimlerini sağlayamamışlar ve zaman zaman da (birçok terörist örgütün faaliyet gösterdiği bölgeler olan Ortadoğu ve Afrika'nın bir kısmı için çoğu zaman) sıcak çatışmaların yaşanmakta olduğu bölgeler haline gelmişlerdir.Ancak, Türk dış siyasetinde son yıllarda yaşanan gelişmelerle birlikte Batıcı ve statükocu anlayıştan sapmalar gözlenmiş ve bunun neticesinde ise bahsedilen Osmanlı mirası bölgelerde Türkiye tarafından aktif bir dış siyaset izlenilmeye başlanmıştır.

Konumuz bağlamında Afrika bölgesi ise Türkiye'nin özel önem verdiği bölgelerden biridir ve sahip olduğu stratejik konumu, zengin yer altı kaynakları ve insan potansiyeli ile birçok büyük gücün kayıtsız kalamayacağı bir kıtadır.Afrika, uzun yıllar boyunca birçok emperyalist devletin hakimiyetinde kalmıştır. Afrikalı devletler İkinci Dünya Savaşı sonrasında bağımsızlıklarını kazansalar da ne yazık ki günümüze kadar devam eden süreçte ekonomik ve siyasi açıdan istikrarı ve yeterli gelişmişlik seviyesini yakalayamadıkları gibi, aynı zamanda güvenlik anlamında da birçok sorun yaşamaktadırlar.Bölgedeki birçok terör örgütünün varlığı sebebiyle huzur ve barış ortamı sağlanamamakta; böylece bu güvensiz ortam ekonomiyi de olumsuz etkilemektedir.Günümüzde ABD, Fransa, Çin ve Rusya gibi devletler, bölgeye daha çok milli menfaatleri doğrultusunda yaklaşmakta ve genellikle ekonomik çıkar odaklı politikalar üretmektedirler.Tüm bu aktörlerin aksine Türkiye ise Afrika için kıtada faaliyet göstermesi istenen ve beklenen bir aktördür.Türklerin Afrika'da derin bir tarihi ve kültürel birikimi bulunmaktadır ve Türklerin bölgeye yönelik yaklaşımı ne tarihte ne de günümüzde emperyalist bir anlayışa dayanmamaktadır.

Kaynak: Aljazeera Turk

‘‘Osmanlı İmparatorluğu, özellikle 16. yüzyıldan 20. yüzyıla kadar Afrika kıtasının önemli bir kısmında hâkimiyet kurmakla birlikte, imparatorluğun bu dönemde İngilizlerin, İtalyanların, Fransızların, İspanyolların, Portekizlilerin ve Hollandalıların yapmış olduğu gibi bir sömürge elde etme arayışına kesinlikle girmedeği, kendi dilini, kültürünü ve dinini dayatmak gibi bir politika izlemediği görülmektedir. Hatta bu dönemde, Osmanlı’nın Afrika ülkelerini himaye eden bir politika izlemesi, Avrupalı devletlerin 19.yüzyılın sonlarına kadar kıta üzerindeki sömürgecilik faaliyetlerini tam istedikleri gibi uygulamalarına engel olduğu söylenebilir.’’ (Dinçer, 2019)

Türkiye açısından, birçok Afrikalı devlette bulunan Müslüman nüfus, kıtanın bir kısmının geçmişte Osmanlı İmparatorluğu idaresinde bulunması, değişen ve dönüşen Türk dış politikasının ‘medeniyet coğrafyası’na açılma isteği ve enerji, inşaat gibi alanlarda Türk şirketlerinin bölgedeki fırsatları değerlendirmek istemesi gibi sebepler Afrika’yı bir cazibe merkezi haline getirmiştir. Türkiye, yumuşak güç vasıtalarını kullanarak kıtada TİKA, Yunus Emre Enstitüsü, Türk Diyanet Vakfı, Türk Maarif Vakfı ve Kızılay gibi kuruluşlarıyla dini, kültürel, eğitim ve insani yardım faaliyetleri gerçekleştirmektedir. Ayrıca Somali ve Katar gibi ülkelerde bulunan askeri üsleriyle ve halen devam eden Libya krizinde meşru hükümete olan askeri desteğiyle bölgede güvenlik ve barış ortamının sağlanmasına katkı sunmaktadır. Ancak Türkiye’nin bölgedeki ekonomik fırsatları da iyi değerlendirmesi gerekmektedir. Bu bağlamda, bölgenin enerji potansiyeli mutlaka göz önünde bulundurulmalıdır. Türkiye’nin hem Afrika’nın ekonomik kalkınması için katkıda bulunabilmesi, hem de kendi enerji ihtiyacını azaltabilmesi için bölgenin enerji potansiyelinden yararlanması gerekmektedir. Türkiye için kıtada enerji alanında pek çok fırsat bulunmaktadır.

Afrika ve Enerji Kaynakları

AFRİKA DOĞAL KAYNAKLAR HARİTASI

Dünyadaki doğal kaynak rezervinin önemli bir kısmını barındıran Afrika ülkeleri, sahip olduğu zenginlikle kıtanın geleceği için umut vad ediyor

Kaynak: Anadolu Ajansı - 2017

Afrika kıtası petrol, doğal gaz ve yenilenebilir enerji kaynakları açısından diğer bölgelerle karşılaştırıldığında çok yüksek oranda olmasa da potansiyele sahip bir bölgedir. Ancak buna rağmen bölge ülkeleri bu kaynakları kullanabilecek teknolojik altyapıdan yoksundur. Kısa zaman önce Somali'nin petrol aramak için Türkiye'yi davet etmesi de (SDE, 21 Ocak 2020) buna örnektir. Bunun yanında daha önce değinildiği gibi birçok Afrikalı devlette terör örgütlerinin mevcudiyeti sebebiyle güvenlik sağlanamaması da diğer bir olumsuz faktördür.

Son yıllarda her ne kadar dünyada yenilebilir enerji kaynaklarına olan ilginin artması ve bu kaynaklara yatırım trendinde artış gözlenirse de petrol ve doğal gaz, halen birçok devlet için vazgeçilmez enerji kaynağı işlevini sürdürmekte ve uzun yıllardır dünya siyasetindeki belirleyici rolünü muhafaza etmektedir. Bu yüzden de Afrika'nın sahip olduğu petrol ve doğal gaz kaynakları büyük öneme haizdir ve büyük güçler için kıtanın değerini daha da arttırmaktadır.

Afrika'nın 2018 yılında kanıtlanmış petrol rezervi dünyadaki diğer tüm ülkelere oranla %7.2'dir. En büyük petrol rezervi %48.3 ile Ortadoğu'ya aitken; en düşük petrol rezervi ise %0.8 ile Avrupa'ya aittir. (BP, 2019) Buradan çıkartılacak sonuç; Afrika, Ortadoğu gibi geniş

petrol rezervine sahip olmasa da Avrupa gibi enerji yoksulu bir kıta da değildir.Üstelik gelecekte yeni rezervler keşfedilme ihtimali de bulunmaktadır.Yine 2018 yılında Afrika'nın kanıtlanmış doğal gaz rezervi dünyaya oranla %7.3 olarak kayıtlara geçmiştir.Bu oran petrolle neredeyse aynıdır.2018 yılında petrolde olduğu gibi doğal gazda da en fazla rezerv %38.4 ile Ortadoğu'ya aittir.(BP, 2019)

2018 yılında aynı kaynakta Afrika'nın kömür rezervi Ortadoğu ile birlikte ele alınmış ve iki bölgenin toplamı dünyaya oranla %1.4 olarak kaydedilmişken; en büyük pay ise %42.2 ile Asya-Pasifik'e aittir.

Yenilenebilir enerji ise son zamanlarda kullanımı artan ancak devletler için maliyeti yüksek bir enerji türüdür.Afrika ise bu alanda potansiyele sahip olmakla birlikte gerekli yatırımları yapamamaktadır.Bu alanda Çin, ABD, Hindistan ve Almanya gibi ülkelerin gelecekte büyük kapasitelere sahip olacağı öngörülmekte ve Türkiye'nin de son yıllarda bu sektöre olan yatırımlarıyla dikkat çeken aktörlerden biri olarak 2024 yılında Avrupa'nın en fazla yenilenebilir enerji kurulu gücü bulunan ilk 5 ülkesi arasına gireceği tahmin edilmektedir.(TRT Haber, 21 Ekim 2019)

Tüm bu enerji kaynaklarına sahip Afrika ülkelerinin bu kaynakları yeterince değerlendirememesi, hatta bölgedeki bazı ülkelerde halkın bir kısmının günlük hayatta kullanılan elektriğe dahi ulaşamaması üzerinde düşünülmesi gereken bir meseledir.

Sonuç

Gelecekte enerji kaynaklarının tüketimine yönelik yapılan projeksiyonlarda petrolün 2070'li yıllara kadar, doğal gazın ise 2100'lere kadar kullanımının artacağı, kömür kullanımının giderek azalacağı ve yenilenebilir enerji kaynaklarının (özellikle rüzgar ve güneş) da yine 2100'lü yıllara kadar artış trendini sürdüreceği tahmin edilmektedir.(Tespam, Şub.2020)Dolayısıyla petrol ve doğal gaz gibi fosil yakıtların dünya siyasetindeki belirleyici rolü devam edecektir.

Türkiye, bilindiği gibi petrol ve doğal gaz gibi kaynakları büyük oranda ithal eden bir ülkedir.Son yıllarda yenilenebilir ve nükleer enerji sektörlerine yatırımlar yapılsa da bu kaynaklar mevcut şartlarda petrol ve doğal gazın yerine ikame edilecek durumda değildir.Türkiye'nin petrol ve doğal gaz ithal ettiği Rusya ve İran gibi devletlere olan bağımlılığın azaltılabilmesi için Türkiye'nin Afrika açılımında enerji meselesi titizlikle ele alınmalı ve bölgeye yönelik uzun vadeli stratejiler üretilmelidir.Bu noktada, Türkiye'nin Afrika'da yumuşak güç unsurları olan kuruluşların, askeri üslerinin ve çeşitli şirketlerinin yanı sıra enerji şirketlerinin de bulunması elzemdir.Böylece Türkiye, bölgede enerji şirketleriyle var olduğunda, *"diğer emperyalist devletler gibi enerjiyi bir kaos aracına dönüştürüp toplumları sömürmeyecek; medeniyet coğrafyamızdaki enerji kaynaklarının toplumsal huzuru tahsis etmede nasıl kullanılabileceğini göstermiş olacaktır."* ve ayrıca *"Unutulmamalıdır ki, enerji kaynakları açısından zengin olan birçok ülkede, bir enerji şirketi ile var olmak, bir büyükelçilik ile var olmaktan dahi çok daha etkili ve yerindedir."* (Akyener, 2020)

Türkiye, henüz küresel manada bir büyük güç statüsüne sahip olmasa da gerek Ortadoğu ve Doğu Akdeniz'de gördüğümüz şekilde mevcut dengeleri değiştiren hamleleri; gerekse büyük

bir inisiyatifle sınırdışında gerçekleştirdiği askeri hareketlerle ya da İşlam dñnyasında söylemsel ve fiili manada lider devlet refleksiyle hareket etmesiyle bir ‘bölgesel güç’ten daha fazlasını ihtiva ettiğini dñnya kamuoyuna göstermektedir. Türkiye, hızla gelişen ekonomisi ve teknolojik altyapısı, artan nüfusu, imparatorluk geçmişi sebebiyle sahip olduğu derin tarihi, kültürel birikimi ve güçlü devlet geleneği, dñyanın en güçlü ordularından birine sahip olan askeri yapısıyla "medeniyet coğrafyası" olan Afrika'da da 'proaktif' bir dış politika stratejisi benimsemeli ve bölgede Çin, Rusya, ABD ve AB ülkeleri arasındaki 'bilek güreşi' nde yerini almalıdır. Son olarak, řu hususa özellikle dikkat çekmek gerekir ki; gelecekte, emperyalist bir anlayışla kıtaya yönelik stratejilerini belirleyen devletler bölgede hiçbir zaman kalıcı olamayacaklardır. Bu sebeple Afrika’nın geleceğinde, diğer aktörlerin aksine emperyalist değil insani bir siyaset tarzı benimseyen Türkiye, ana aktör olarak varlığını sürdürecektir.

Kaynakça

Akyener, Ođuzhan, Enerji Politikaları Penceresinden Arap Baharı'nın Genel Analizi ve Farklı Coğrafyaları Etkileme İhtimali, www.tespam.org

Akyener, Ođuzhan (2020) 31 Ocak, Enerji ve Güvenlik řirketleri Modeli, <https://www.tespam.org/enerji-guvenlik-sirketleri-modeli>

BP (2019), Statistical Reviews of World Energy, 68th Edition, www.bp.com

Dinçer, Mustafa (2019), Türkiye - Afrika İlişkileri ve Afrika Açılımı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara

Kuzey Haber Ajansı, Afrika enerji sorununa çözüm arıyor, www.kuzeyhaberajansi.com.tr

Tespam (2020) řubat, Dünya Enerji Görünümü 2100 - Base Case Scenario, www.tespam.org

Anadolu Ajansı (2016), 4 Haziran <https://www.aa.com.tr/tr/ekonomi/afrikanin-enerji-potansiyeli-yatirim-bekliyor/584062>

Anadolu Ajansı (2020), 17 řubat <https://www.aa.com.tr/tr/ekonomi/turkiye-ve-fas-yenilenebilir-enerjide-oncu/1736324>

Timetürk (2016), 13 Haziran <https://www.timeturk.com/turkiye-den-afrika-ya-enerji-takimi-cikarmasi/haber-168571>

Fortune Turkey (2014), 20 Ekim <https://www.fortuneturkey.com/enerji-afrikanin-geri-kalmisligini-degistirebilir-1927>

DW Türkçe (2020) 23 Ocak, <https://www.dw.com/tr/t%C3%BCrkiyenin-g%C3%B6z%C3%BCafrika-boynuzunda/a-52118986>

Anadolu Agency (2019), 10 Ekim <https://www.aa.com.tr/en/africa/energy-leaders-meet-to-discuss-africa-s-energy-sector/1608108>

Anadolu Agency (2014), 2 Kasım <https://www.aa.com.tr/en/energy/finance/turkey-africa-partnership-a-win-win-model/12862>

Stratejik Düşünce Enstitüsü (2020), 21 Ocak <https://www.sde.org.tr/enerji/somali-turkiyeyi-petrol-aramak-icin-cagirdi-haberi-14715>

TRT Haber (2019), 21 Ekim <https://www.trthaber.com/haber/ekonomi/turkiye-yenilenebilir-enerjide-avrupanin-ilk-5-ulkesi-arasina-girecek-436837.html>